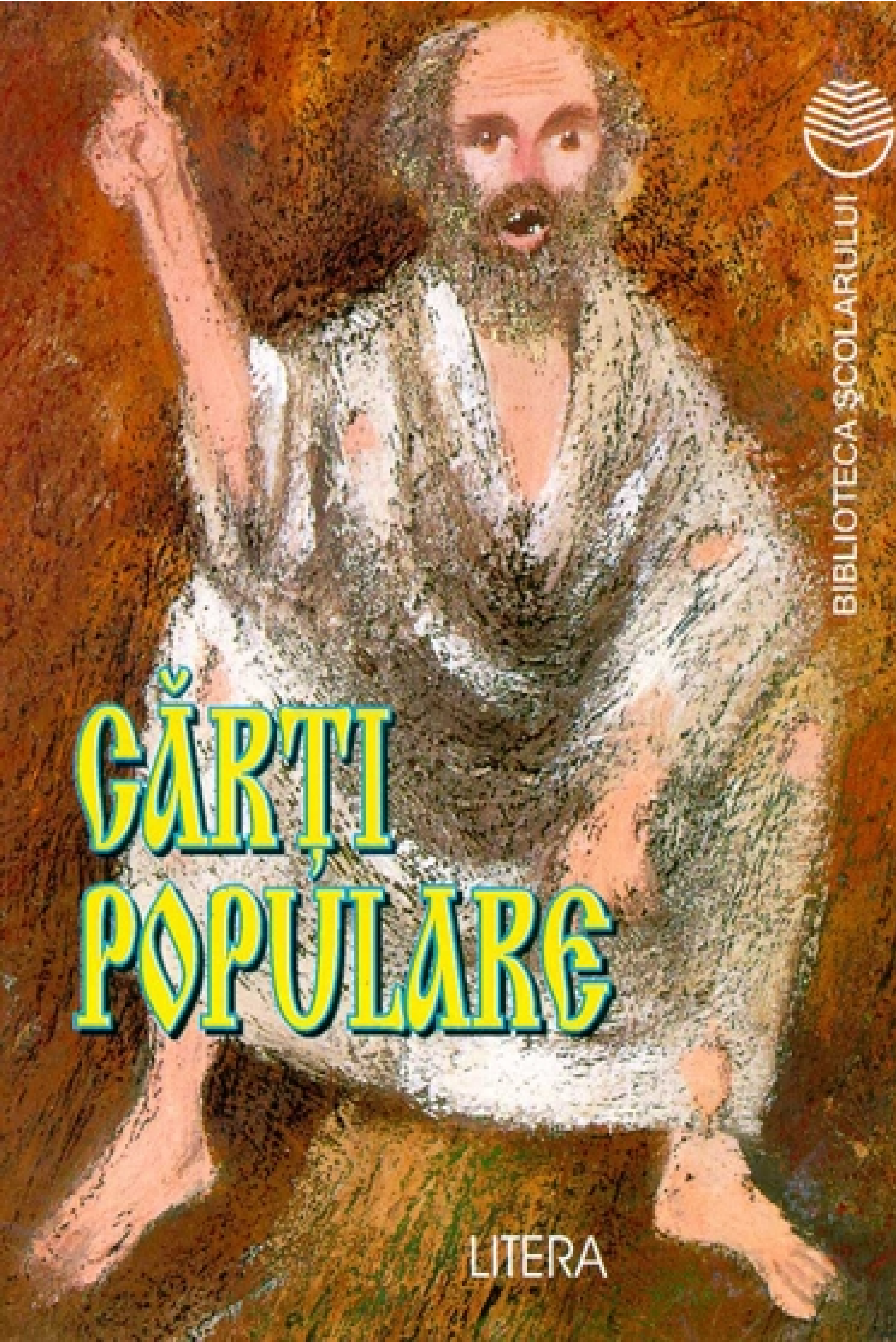

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

CĂRȚI POPULARE

LITERA

biblioteca școlarului

CĂRŢI POPULARE ROMÂNEŞTI

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

CUVÂNT ÎNAINTE

Ediţia de faţă încearcă să reunească pentru lectura tânărului cititor câteva dintre cele mai reprezentative cărţi populare româneşti, care au avut o intensă circulaţie pe pământurile noastre, începând cu secolul al XVII-lea şi până în ziua de azi.

Cărţile populare au fost cărţile de lectură dintotdeauna ale celor mai diverse categorii de cititori. Mai mult chiar, pentru cei neştiutori de carte au fost cărţi de ascultare, citite fiindu-le de cărturari. B. P. Haşdeu este savantul care a afirmat că „înainte de a desfăşura într-o limbă o literatură cultă, *cartea poporană*, în curs de secoli, este *unica literatură* a naţiunii întregi“ (sublin. red.). Astfel că la început cărţile populare erau răspândite de la o generaţie la alta prin numeroase cópii de manuscrise sau pe cale orală de cele mai multe ori. Pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, dar mai ales în secolul al XIX-lea ele au continuat să fie răspândite şi citite în numeroase ediţii tipărite, care sunt bine cunoscute şi studiate în circuitul ştiinţific.

Ediţia noastră cuprinde patru dintre cele mai cunoscute cărţi populare: *Alexandria, Varlaam şi Ioasaf, Archirie şi Anadan* şi *Esopia*. În scopul unei mai bune familiarizări a cititorului cu istoricul răspândirii acestor patru creaţii în spaţiul românesc, dăm în cele ce urmează mai întâi o succintă informaţie despre originea lor şi apoi despre împrejurările în care au ajuns să fie tipărite în româneşte.

Alexandria este un roman popular, care datează din sec. III înaintea erei noastre, şi a fost scris de un anonim în limba greacă în Egiptul elenistic. Din Egipt romanul a călătorit apoi în răsărit, în ţările care făcuseră odată parte din imperiul lui Alexandru cel

Mare, şi s-a răspândit cu deosebire în imperiul bizantin, unde capătă un colorit creştin. Din Bizanţ romanul a pătruns în Apus prin traduceri latine.

După un text latin s-a făcut în sec. al XIII-lea o traducere în sârbo-croată, identificată ca izvor al primei transpuneri româneşti a *Alexandriei*, realizată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Manuscrisul acesta nu s-a păstrat, au rămas doar mărturii despre el la Neagoe Basarab şi mitropolitul Grigore al Sucevei. Cea mai veche copie cunoscută e datorată preotului Ion Românul din satul Sânpetru (Hunedoara), scrisă între 15 iunie 1619 şi 15 februarie 1620.

După afirmaţia lui Antonio Maria Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, în 1713 ar fi ieşit din tipografia lui Antim Ivireanul prima ediţie tipărită a cărţii, dar nu s-a păstrat nici un exemplar. Ediţia apărută la Sibiu în 1794, în tipografia lui Petre Bart, cu cheltuiala lui Simion Pantea din Sălciua de Sus este prima ediţie tipărită cunoscută. Doi ani mai târziu, cartea apare la Movilău în tipografia protopopului Mihail Strelbiţki. Ediţia de la Sibiu a fost stilizată de M. Sadoveanu în 1909 sub titlul *Istoria Marelui Împărat Alexandru Machedon, în vremea când era cursul lumii 5250 de ani.*

Varlaam şi Ioasaf este un roman popular de apologie a vieţii creştine, cu un profund fond moral, religios, a cărui fabulă se găseşte în legenda indică despre Buddha, întemeietorul unei noi religii. În secolele VI-VII înaintea erei noastre legenda indiană a fost prelucrată de un creştin şi a trecut din India în Persia. De aici a călătorit mai departe până un călugăr Ioan i-a dat forma grecească, de la care a pătruns în toate literaturile europene: romanice, slavice şi germanice. Cel mai vechi manuscris slavonesc al romanului datează din secolul al XIV. Traducerea în româneşte s-a făcut de pe un manuscris slav în anii 1648-1649 de către Udrişte Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab. Acest manuscris nu s-a păstrat. Au fost semnalate însă trei cópii din a doua jumătate

a secolului al XVII-lea ale grămăticului domnesc Fota, datorită vechimii şi apropierii lor de traducerea lui Udrişte Năsturel. O copie a acestuia din 1675 este singura versiune a romanului care s-a tipărit la 1904. Se cunosc şi două prelucrări ale romanului *Varlaam şi Ioasaf*, una dintre ele aparţine lui M. Sadoveanu care, în colaborare cu D. D. Pătrăşcanu, a adus vechea naraţiune cu caracter popular în cadrul literaturii culte sub următorul titlu: *Istoria Sfinţilor Varlaam şi Iosaf de la India.*

Archirie şi Anadan este o povestire populară cu finalitate moralizatoare de origine asiro-babiloniană şi datează, după cercetările mai noi, din veacul al VI-lea înaintea erei noastre.

Povestirea, una dintre cele mai interesante transmise de vechiul Orient, ajunge în limba română prin filiera slavonă, fiind tradusă spre sfârşitul sec. al XVII-lea, după o redacţie sârbo-croată. În următoarele două secole povestirea cunoaşte o largă răspândire, păstrându-se în limba română circa 45 de manuscrise, care au circulat în toate provinciile româneşti, cele mai multe provenind din Moldova, iar cele mai vechi din Transilvania. Anton Pann este scriitorul care a stilizat şi a tipărit pentru prima oară povestirea în româneşte în 1850 cu titlul: *Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam.*

Esopia este o carte populară ce cuprinde viaţa şi fabulele atribuite legendarului Esop. Romanul are la bază un fapt real: existenţa unui sclav excepţional dotat cu inteligenţă şi talent, frigianul (sau tracul) Esop, contemporan cu Cresus şi Solon (secolul al VI-lea înaintea erei noastre). Această existenţă neobişnuită a fost ţesută în legendă. Scrierea este rezultatul unei interferenţe spirituale a Orientului asiatic cu Antichitatea elenă. În literatura română *Esopia* pătrunde destul de târziu. Primul manuscris datează din 1703, fiind copiat de Costea dascălul din Şcheii Braşovului. Prima ediţie tipărită la noi este cea din 1795 de la Sibiu a tipografului Petru Bart, cel care tipărise cu un an mai devreme *Alexandria*. În 1909 M. Sadoveanu editează la Făl-

ticeni o versiune stilizată a variantei apărute la Sibiu, asigurându-i astfel o largă circulaţie. Stilizarea poartă următorul titlu: *Esopia sau Viaţa şi pildele preaînţeleptului Esop*.

În sfârşit, menţionăm că pentru ediţia noastră, am găsit de cuviinţă să selectăm textele stilizate, prelucrate de Mihail Sadoveanu *(Alexandria, Varlaam şi Ioasaf, Esopia)* şi Anton Pann *(Archirie şi Anadan)*, texte atinse de măiestria de condei a celor doi mari scriitori şi devenite mai accesibile cititorului căruia i se adresează. Prin gestul lor nobil aceşti scriitori au făcut nu numai o operă de culturalizare la timpul când au creat, dar au mai contribuit la perpetuarea unor valori artistice populare de-a lungul timpurilor, să ajungă până la noi şi să treacă în eternitate.